

Oilada bolalarga oila byudjetini sarflash qoidalarini o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari

**JDPI maktabgacha ta'lim metodikasi
kafedrasi dots.v/b G.Kushakova
2-kurs magistr S.Fayziyeva**

Annotatsiya: Ushbu maqolada oilada bolalarga oila byudjetini sarflash qoidalarini o'rgatishning o'ziga xos xususiyatlari, xarajat turlari haqida ma'lumot yoritilgan.

Аннотация: В статье рассмотрена специфика обучения детей правилам расходования семейного бюджета в семье, виды расходов.

Annotation: This article provides information on the specifics of teaching children the rules of spending the family budget in the family, the types of expenses.

Tayanch so'zlar: Oila, bolalar, oila byudjeti, o'rgatish, o'ziga xos xususiyatlar, xarajat, ma'lumot, jamiyat, ma'naviy kamolot.

Ключевые слова: Семья, дети, семейный бюджет, образование, характеристики, стоимость, образование, общество, духовная зрелость.

Keywords: Family, children, family budget, education, characteristics, cost, education, society, spiritual maturity.

Oila tarbiyasi to'g'risida ba'zi bir fikrlar bilan o'rtoqlashishdan oldin biz oilaning o'zi qanday mazmun – mohiyat kasb etishini tushunib olishimiz kerak bo'ladi. Shuning uchun oila tushunchasiga to'xtalib o'tishni o'z oldimizga maqsad qilib qo'ydik.

Oila — er-xotinlik ittifoqiga, qarindoshlik aloqalariga, umumiy xo'jalik yuritadigan er va xotin, ota-ona va bolalar, aka-uka va opa-singillar, bobo-buvilar va b. qarindoshlar o'rtasidagi munosabat larga asoslanadigan kichik ijtimoiy guruh, jamiyatning asosi, davlat qudratining manbai. Oilaning hayoti moddiy (biologik, xo'jalik) va ma'naviy (axloqiy, huquqiy, psixologik) jarayonlar bilan xarakterlanadi.

.ning ma'naviy olami serqirra hodisa bo'lib, nainki Oilaning jamiyatdagi siyosiy-ijtimoiy mavqyeini, balki tarixiy taraqqiyotga xos xususiyatlari, shuningdek, iqtisodiy imkoniyatlari, demografik va etnografik, etnopedagogik va etnopsixologik an'analarni ham qamrab oladi. Oilaning inson ma'naviy kamolotida tutgan o'rni ham beqiyosdir. Shu ma'noda, I.A.Karimov ta'kidlaganidek, **“Xalqimiz tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, eng qimmatli an'analar: halollik, rostgo'ylik, or-nomus, sharmu hayo, mehru oqibat, mehnatsevarlik kabi barcha insoniy fazilatlar, eng avvalo, oilada shakllanadi”**. Oila — tarixiy kategoriya. Uning shakl va funksiyalari mavjud ijtimoiy munosabatlar xarakteri, shuningdek, jamiyatning madaniy taraqqiyoti darajasiga bog'liq. Ayni vaqtda, Oila jamiyat hayotiga ham kuchli ta'sir etib, qator funksiyalarni (bola tug'ish, uy-ro'zg'orda mehnat qilish, xo'jalik yuritish, o'z a'zolarining jismoniy ehtiyojlarini qondirish, yosh avlodni tarbiyalash, ma'naviy va axloqiy-estetik kamolotiga ta'sir ko'rsatish) bajaradi. Tadqiqotchilar eng qadimgi davrda tartibsiz jinsiy munosabatlar hukm surgan, Oila hali shakllanmagan, bu aloqalar o'rnini guruhiy nikoh egallagan, ko'p juftli Oila paydo bo'lgan, deb hisoblaydi. Monogomiyaning (bir nikohli oila) qaror topishi bilan ayollar erkaklar tomonidan nazoratga olinib, patriarxal davr boshlangan. Ayol asta-sekin o'z eri — xo'jayinining mulkiga, quliga aylangan. Boylik orttirish va uni qonuniy vorislarga berish Oilaning asosiy maqsadi bo'lib qolgan. Managan oilada keng tarqalgan qadimiy zardushtiylikda oila va nikoh masalasiga muhim ahamiyat berilgan. Oila va nikoh Yaratuvchining talabiga mos kelgani bois uni buzish taqiqlangan. Agar oilada er yoki xotin axloqsizlik, ya'ni buzuvchilik sodir etsa, unday kishilar jazolangan. Shu orqali oila mustahkamligi uchun kurashilgan. Sharqda oila qadimdan muqaddas vatan hisoblangan. Uning mustahkamligi darz ketishiga yo'l qo'yilmagan. Masalan; “Avesto”da naslning pokligi, tozaligiga ham alohida e'tibor berilgan, qarindosh-urug', aka-ukaning quda-anda bo'lishi qoralangan. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgach, oilaga bo'lgan e'tibor yanada oshdi. Oila jamiyat,

davlatning eng muhim hujayrasi, zarrasi, bo'g'ini. Oila uch jihatni: nikohni, oilaviy mulk va anjomlar hamda ular haqidagi g'amxo'rlikni hamda bolalar tarbiyasini o'z ichiga oladi. Qonunga binoan, nikoh tuzish shartlarida eng muhimi — nikohga kiruvchilarning o'zaro roziligi va ularning nikoh yoshiga yetganligi hisoblanadi. Oila poklik va soflik, ikki tomonlama muhabbat, sadoqat va vafodorlikka asoslanishi kerak. Oila mustahkam, tinch, farovon, sog'lom bo'lsagina, jamiyatda barqarorlik vujudga keladi. Uning mustahkamligi oiladagi tinchlik-xotirjamlik, bir-biriga bo'lgan samimiy munosabat, oila a'zolarining axloqiy tarbiyasiga bog'liq. Ma'lumki, xulq-odob inson ma'naviy qiyofasini ifoda etadi. Oila xulq-odob qadriyatlarini shakllantirishdagi asosiy mezon bo'lib, bu jarayonda oila, maktab, mahalla va jamoatchilik tashkilotlari faoliyatlarining uyg'unlikda ish olib borishlari maqsadga muvofiqdir. Oila insoniyat uzluksizligi hamda qadriyatlar, urf-odat va an'analarni, qolaversa, butun bir xalq madaniy, ma'naviy merosini avloddan avlodga o'tishini ta'minlovchi omildir. Aynan Oilada insonlarga xos ma'naviy, axloqiy qadriyatlar: o'zaro hurmat, izzat, ishonch, mulozamat, muhabbat, hamkorlik, hamdardlik tuyg'ulari yaqqol namoyon bo'ladi. Oiladagi eng asosiy mezon – ikki tomonning bir-birini tushunib, qo'llab-quvvatlashi, og'ir va quvonchli damlarda bir-biriga hamdard-hamnafas bo'lishini ta'minlovchi harakat uyg'unligidir. Oilaning muqaddas burchi va vazifasi nafaqat farzandni dunyoga keltirish, balki ularni yuksak ma'yatli va ma'rifatli qilib tarbiyalash, jamiyatda o'z o'rnini mustaqil topishiga shart-sharoit yaratib berishdan iboratdir. Farzand tarbiyasida oiladagi ma'naviy muhitning to'g'ri yo'lga qo'yilishi, ota-onaning ibrati va mas'uliyati har qachongidan muhimdir. Oila munosabatlari, asosan, ota-ona va farzandlar o'rtasida kechgani bois ota oilaning sarboni hisoblanadi. Turli muammolarni hal qilishda otaning fikri hamda maslahati muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq, farzand tarbiyasida matonatli, fidoyi, sabr-toqatli, ba'zan qattiqqo'l, tejamkor otaning ham, mehdaryo, bag'rikeng yumshoqko'ngil onaning ham o'z o'rnini bor. Oiladagi sog'lom muhit, ota-ona

tarbiyasi orqali nafaqat jamiyatning bugungi kuni, balki uning istiqboli, avlodlar vorisiyligi ham belgilanadi. Prezidentimiz ta'kidlaganidek, **“Oila sog'lom ekan — jamiyat mustahkam, jamiyat mustahkam ekan — mamlakat barqarordir”**.

Oila – kishilar hayotining eng muhim qismi, jamiyatning kichik xujayrasi, ijtimoiy-madaniy organizm. Oila kishilarning hayotiy tibbiy-biologik (jinsiy munosabatlar, uy-ro'zg'orlarini boshqarish), huquqiy (masalan, nikohni fuqorolik holatini qayd etish), ma'naviy (er-xotin, ota-ona va bolalar o'rtasidagi, mehirmuhabbat tuyg'usini va shu kabilar) munosabatlarga asoslangan. Shuning uchun ham biz tarbiya o'zi nima ma'noni anglatadi degan savolga javob beramiz.

Tarbiya – keng ma'noda u yoki bu sifatlarning yoki ijtimoiy guruhlarning maqsadlariga muvofiq odamlarning yangi avlodlarga avval avlodlarning ijtimoiy-tarixiy tajribasini uzatish vositasi bilan jamiyatning rivojlanishini ta'minlovchi vazifasi. Tarbiyaning tor ma'nosi – ijtimoiy institutlar doirasida va ta'sirida. Ijtimoiy amaliyotning har bir doirasidagi amaliy faoliyatiga ijtimoiy vazifalarni va rollarni bajarishga tayyorlash maqsadida shaxsni ongli, maqsadga yo'naltirilgan, muntazam shakllantirish jarayoni. Tarbiyalash ijtimoiylashtirishning asosiy halqasi bo'lib, u o'qitish bilan uzviy ravishda bog'liqdir hamda ta'lim tizimining tarkibiy qismi hisoblanadi.

Tarbiya – ma'naviy manbalar va hozirgi zamon talablari va ehtiyojlarininzarda tutgan holda o'qituvchining o'quvchi bilan aniq bir maqsadga qaratilgan o'zaro ommaviy va nazariy muloqatidir. O'kituvchi, tarbiyachi, ota – ona, va kattalarning yoshavlod bilan aniq bir maqsad yo'lidagi muloqati ularning ma'naviy darajasidan kelib chiqqan xolda belgilanadi. Shuni inobatga olgan xolda biz ma'naviyat tushunchasi nima ma'noni anglatishini bilib oishga xarakat qilib, bu tushunchaga to'xtalib o'tamiz. Oila byudjetining daromadi barcha oila a'zolarining

ish haqi, turli mukofotlari, nafaqa, stipendiya, pensiya, shaxsiy yordamchi xo`jaliklardan olinadigan foyda va bosh qalar yig`indisi hisoblanadi.

Oila byudjyeting sarflanishi quyidagi yo`nalishlarda bo`ladi:

1. Uy-joy xarajatlari
2. Oila uchun oziq-ovqatlar, kiyim-kyechaklar, transport xarajatlari
3. Ro`zg`or uchun jihozlar
4. Oila miqyosidagi an`anaviy tadbirlar o`tkazish uchun sarf-xarajatlar
5. Oilaga qo`shimcha daromad kyeltiruvchi xo`jalikka qaratilgan sarf-xarajatlar (yem-xashak, kunjara, siylos, don va bosh qalar)
6. Oila uchun tyexnikaviy jihozlar.

Sanab o`tilgan sarf-xarajatlar katta va kichik doimiy va takrorlanuvchi bo`lishi mumkin.

Adabiyotlar ro`yxati

1. Safarov O.. Oila ma`naviyati. T.: Ma`naviyat. 2009y.
2. Xasanboeva O.U.va boshqalar. Oila pedagogikasi.T..: 2007.
3. Kushakova.G, Xalq og`zaki ijodi namunalarida oila masalalarining talqin etilishi , архив научных публикаций jsri: 2020: архив №45 (science.i-edu.uz, jsri.uz)
4. Kushakova.G, Abu Nasr Farobiy ijodida oilada farzandlarni ahloqiy tarbiyalashning ahamiyati haqida , архив научных публикаций jsri: 2020: архив №45 (science.i-edu.uz, jsri.uz)